

Minän esittäminen yhteisöpalveluissa: profiilityöllä aitoutteen

Sosiaalisen median yhteisöpalvelut ovat tulleet osaksi ihmisten arkielämää verrattain lyhyen ajan sisällä, mutta niiden vallitsevuus on ehtinyt muuttua jo monia henkilökohtaisen ja sosiaalisen elämän toimintatapoja. Yksi keskeisimmistä, mutta kenties vähemmän tunnistetuista, on ollut identiteettiemme kohtaama kontekstien murros.

Väitöskirjani tutkimusympäristön muodostavat sosiaalisen median yhteisöpalvelut, kuten erittäin suosittu Facebook ja musiikkiyhteisöpalvelu Last.fm. Tutkimukseni kohteena eivät varsinaisesti ole olleet nämä yhteisöpalvelut vaan näiden palvelujen käyttäjät. Nämä kaksi asiaa kuitenkin liittyvät toisiinsa kiinteästi tutkimuksen ollessa eksploraatiivinen sekä laadullisia että määrällisiä tutkimusmenetelmiä hyödyntävä läpileikkaus yhteisöpalvelujen käyttäjien sosiaalipsykologiseen kokemuksemaailmaan.

Mukaiillen Ellisonin ja Boydin (2013, s. 158) määritelmää sosiaalisen median yhteisöpalveluissa käyttäjä luo tyypillisesti käyttäjäprofiilin, joka toimii palvelussa yksilön toiminnan lähtökohtana. Käyttäjien profileidensa avulla tuottama sisältö on ainesta, joka sitoo käyttäjät palvelun sisällä toisiinsa. Yhteisöpalveluissa omasta elämästä toisille kertominen tapahtuu erilaisten sisältöjen jakamisen kautta. Yhteisöpalvelusta riippuen käyttäjän yleisön muodostavat eri sosiaalisista piireistä tulevat kontaktit.

Facebook on tämän hetken suosituin yhteisöpalvelu käsittäen yli 1.5 miljardin aktiivisen käyttäjän populaation. Facebookia voinee luonnehtia varsin yleiseksi yhteisöpalveluksi, sillä käyttäjät jakavat Facebookiin monenlaisia sisältöjä ja ovat yhteydessä ihmisiin monista eri tuttavapiireistä. Toinen keskeinen väitöskirjani osatutkimuksiin liittynyt palvelu Last.fm on vähemmän

tunnettu kuin Facebook ja toiminnallisuuksiltaan erillinen. Last.fm:stä tekee erityisen se, että se tallentaa käyttäjän kuunteleman digitaalisen musiikin tiedot käyttäjäprofiiliin. Esimerkiksi silloin, kun käyttäjä kuuntelee kuntosalilla musiikkia älypuhelimestaan, tieto välittyy reaaliaikaisesti käyttäjäprofiilin etusivulle käyttäjän yleisön nähtäville. Toisin kuin toisille esitettävät lempimusiikin soittolistat, Last.fm:n on sanottu paljastavan, mitä ihminen oikeasti kuuntelee.

Väitöskirjan metodologinen pohja rakentuu tulkitsevan fenomenologisen analyysin (Smith, Flowers & Larkin, 2009) menetelmän avulla ja syvenyy löydettyihin osa-alueisiin teoreettis-metodologisesti. Väitöskirja vastaa kysymykseen, millainen on yhteisöpalvelun käyttäjän profiilin ylläpitämisen kokemus. Tutkimuskysymykseen vastaamista ohjaa lähtöoletus, jonka mukaan minän esittäminen yhteisöpalveluissa ja muissa konteksteissa eroaa toisistaan. Tämän lisäksi tutkimusta on johtanut pyrkimys tarkastella näitä eroja sosiaalipsykologisista lähtökohdista.

Väitöskirjatutkimuksessani keskeiseksi nousee mediassakin suurta huomiota saanut aitouden käsite. Aitoudesta on luettu tabloidlehtien jutuissa erityisesti, koska sosiaalisessa medias- sa vaikuttavat somejulkikkiset (*micro-celebrities*) ovat päätyneet valittamaan sosiaalisen median pinnallisuutta. Australialainen 18-vuotias Essenia O'Neill on yksi näistä somejulkikkiksista, jotka ovat avoimesti kertoneet kamppailuistaan oman imagonsa ylläpitämiseksi. O'Neill kertoi loka-kuussa 2015 medialle, kuinka hän saattoi olla vuorokauden syömättä, jotta voisi saada itsensä tarpeeksi edustavan lomakuvan Instagramiin. Hän myös kuvasi itse julkaisuntuottamisprosessia epäaidoksi: hän saattoi ottaa yli sata

kuvaa itsestään ennen kuin sai otettua omasta mielestään julkaisukelpoisen kuvan. Keskeinen O'Neillin medialle välittämä viesti oli: sosiaalinen media on epäaito ja pinnallinen forumi. O'Neillin aloittama aitouden peräänkuuluttaminen on ollut pinnalla laajemminkin, niin sosiaalisen median tutkimuksessa (Davis, 2014; Marwick & Boyd, 2011) kuin tavallisten ihmisten kokemuksessakin.

Väitöskirjatutkimukseeni perustuen väitän, että yhteisöpalvelujen luomat olosuhteet vaikuttavat identiteettiesityksen tuottamiseen paitsi yhteisöpalvelujen sisällä myös niiden ulkopuolella. Tällä tarkoitan erityisesti sitä, että perinteiset identiteettiesityksen tuottamisen keinot sekä tavoitteet ovat muuttaneet muotoaan huomattavasti yhteisöpalvelukontekstien määrittäessä pelisäännöt uudelleen koskemaan muita vuorovaikutuskonteksteja.

Esittämäni väitettä tukee tutkimuksen kenties keskeisin löydös: silloin kun yksilön musiikin kuuntelusta tulee julkista, myös motiivit eri tyyppisten kappaleiden kuunteluun muuttuvat. Tutkimuksessani havaitsin esimerkiksi, että silloin kun käyttäjälle tärkeä käyttäjäryhmä kuunteli tiettyä artistia huomattavan paljon, oli myös kyseisen käyttäjän intresseissä kuunnella tuota samaista artistia. Tämä saattoi ilmentyä esimerkiksi niin, että käyttäjä jätti musiikin soimaan kotiinsa siksi aikaa, kun lähti kauppaan tai viemään koiraa ulos. Näin ollen käyttäjä pystyi keräämään profiliinsa paljon enemmän kuunteluita kuin olisi itse jaksanut kuunnella. Korkea kuunteluiden määrä oli tärkeä kriteeri ryhmäjäsenyydelle käyttäjän ihanoinnissa ryhmässä.

Yksi keskeisimpiä teoreettista pohjaa haastavia teemoja väitöskirjatutkimuksessa onkin ollut, mitä tapahtuu, kun yksityisestä tulee julkista, ja kuinka tämä muuttaa sitä, miten itseä esitetään ja kuinka minä koetaan suhteessa sosiaaliseen ympäristöön. Työn teoreettinen lähtökohta on ollut Goffmanin (1959) minän esittämisen teoriassa, jonka mukaan vuorovaikutustilanteessa minää esitetään aina riippumatta siitä, kenen kanssa vuorovaikutuksessa ollaan. Goffmanin minän esittämisen teoriaan kuuluu, että esittäminen on tietynlainen performanssi, joka on kohdennettu juuri siihen sosiaaliseen tilanteeseen, missä yksilö kulloinkin on. Performanssin toista osapuolta

kutsutaan Goffmanin termein yleisöksi, joka vahvistaa yksilön esityksen.

Tutkimukseni kannalta minän esittämiseen liittyy neljä keskeistä seikkaa, jotka joutuvat koetukselle yhteisöpalvelujen kontekstissa. Ensimmäinen on se, että Goffmanin mukaan yksilö käyttäytyy eri ihmisten kanssa aina hiukan eri lailla eli kuhunkin tilanteeseen liittyvän roolin mukaisesti. Toiseksi Goffman kutsui minän esittämistä nimenomaan performanssiksi, koska koki yhden ja oikean minän esittämisen mahdottomaksi – saati koko ajatuksen yhden ja oikean minän olemassaolosta irrelevantiksi. Kolmas yhteisöpalveluihin kiinteästi liittyvä seikka on se, että yksilö luo luottamusta vuorovaikutuksessa nimenomaan tuottamalla vaikutelman heidän välisensä vuorovaikutuksen erityisyydestä.

Neljäs vuorovaikutuksen hienojakoisuuden ymmärtämiseen liittyvä aspekti on se, että yksilöllä on tarve ilmaisuuden koherenttiuteen eli siihen, että sama performanssi jatkuu aina saman vuorovaikutuskumppanin kanssa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että siitä, mihin vuorovaikutuskumppanin kanssa viimeksi jäätin, jatketaan myös ensi kerralla. Yksilön täytyy siis pitää mielessään, mitä milloinkin on kenellekin esitetty, jotta performanssi voi jatkua luottamusta synnyttävällä tavalla. Asiaa monimutkaistaa vuorovaikutuksessa poikkeuksetta se, kenestä kaikista vuorovaikutuskumppaneista yleisö muodostuu ja mihin kenenkin kanssa on viimeksi performanssin osalta jääty. Yleisön ollessa monen eri vuorovaikutuskumppanin ryhmä on yksilön muokattava performanssiaan sellaiseksi, että voi jatkaa kaikkien erillisten vuorovaikutusten performansseja yhtenä kaikki vuorovaikutuskumppanit huomioon ottavana performanssina.

Goffmanin (1959) mukaan yksilön näkökulmasta performanssiin liittyy kahdenlaista viestintää: tarkoituksenmukaista ja paljastavaa. Tarkoituksenmukainen viestintä tarkoittaa nimenomaan verbaalista ilmeillä ja eleillä tuettua omaa sanomaa tukevaa viestintää ja paljastava viestintä puolestaan niitä vihjeitä, joiden perusteella yksilön voidaan arvella tarkoittavan muuta kuin hänen tarkoituksensa on. Toisin sanoen yleisön tehtävä on arvioida yksilön luotettavuutta etsien paljastavia vihjeitä, jotka kertoisivat performoijan mahdollisesta epäluotettavuudesta.

Väitöskirjani yhteenveto-osassa olen koonnut yhteen osatutkimukseni tulokset Goffmanin minän esittämisen teoriaan peilaten. Minän esittäminen on muuttunut huomattavasti yhteisöpalvelujen suosion myötä, mutta tätä muutosta on mahdollista hahmottaa teoriasta käsin. Seuraavaksi esitän kolme minän esittämiseen liittyvää dynamiikkaa, jotka osaltaan selittävät minän esittämisen kompleksisuutta yhteisöpalvelujen aikakaudella.

Ensimmäinen muuttunut dynamiikka on meta-roolidynamiikka, mikä viittaa siihen prosessiin, jossa yksilön identiteettiesitys kohdistuu päällekkäisille yleisöille. Tämä dynamiikka kuvaa sitä, kuinka käyttäjäprofiilissa käyttäjä performoi meta-roolia sen sijaan, että loisi uuden spesifin roolin, joka olisi luotu vain yhtä yhtenäistä roolia varten. Tämä johtuu siitä, että käyttäjä joutuu ottamaan huomioon juuri edelläkin kuvatut monien erillisten vuorovaikutuskumppaneiden ja -tilanteiden ajantasaisuuden ja kuratoimaan performanssin kaikille päällekkäisille yleisöille sopivaksi. Tästä yhtenä esimerkkinä kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta ovat häät, joihin kokoontuu ihmisiä avioparin erillisistä ja yhteisistä elämäpiireistä.

Toinen muuttunut identiteettiesityksen dynamiikka on temporaalisuus. Yhteisöpalvelujen myötä identiteettiesitys on yleisön saatavilla vuorokauden ympäri ilman performoijan varsinaista läsnäoloa. Esimerkiksi osa nuorista aikuisista on pian ollut Facebookin käyttäjiä jo vuosikymmenen, ja heidän henkilökohtaisen elämänsä kuulumiset muutoksineen ja huippukohtineen ovat edelleenkin eri yleisöjen nähtävissä. Tämä profiilihistorian kerääntyminen profiiliin näkyy hankalana erityisesti nuorille käyttäjille, joiden identiteetti on herkässä vaiheessa erilaisten kokeilujen ja identiteettileikkien myötä.

Kolmas muuttunut dynamiikka on välittyneisyys. Teknologian tutkijat ovat raportoineet muun muassa nuorista, jotka lähettävät mieluummin tekstiviestejä kuin ovat kasvokkaisessa kontaktissa ystäviensä kanssa. Teknologian luoma välittynyt vuorovaikutus on eri lailla kontrolloitavissa kuin kasvokkainen viestintä. Stern (2008) kirjoitti yhteisöpalvelujen alkuvuosina siitä, kuinka välittynyt vuorovaikutus mahdollistaa minän esittämisen täyden kontrollin. Kuitenkin per-

formanssin täysi kontrolli näyttäytyy käyttäjälle ristiriitaisena, koska kontrolli lisää myös tietoista työtä täydellisen viestinnän saavuttamiseksi. Samalla tavoin täysin kontrolloitu performanssi on hankala myös yleisölle, koska se ei saa tahtomaansa vertailuasetelmaa tarkoituksenmukaisen ja paljastavan viestinnän välillä eikä näin ollen voi vakuuttua performoijan luotettavuudesta.

Johtaen näistä kolmesta muuttuneesta identiteettiesityksen dynamiikasta väitän, että identiteettiesityksen tuottaminen yhteisöpalveluissa vaatii yksilöltä aktiivista profiilityötä. Profiilityö on strategista minän esittämistä, jotta yleisö saisi yksilöstä mahdollisimman hyvän mutta kuitenkin riittävän aidon kuvan. Profiilityö muodostuu tietoisesta ja tiedostamattomasta vaivannäöstä, joka liittyy pyrkimykseen tuottaa yhteisöpalveluun identiteettiesitys, joka kestää eri vuorovaikutuskumppaneiden jatkuvan tarkastelun.

Erityistä yhteisöpalveluun tuotetussa identiteettiesityksessä on se, että vaikka se on lähtökohteisesti sidottu käyttäjäprofiiliin, se ei ole sidottu vain yhteisöpalveluun vaan päinvastoin niihin sosiaalisiin suhteisiin ja kohtaamisiin, joihin yksilö on liitetty käyttäjäprofiilinsa kautta. Esimerkkinä profiilityön läpitunkevuudesta on kaukainen tuttava, jonka kanssa yksilö on Facebook-ystävä ja jonka hän kohtaa yllättäen kadulla. Yksilön identiteettiesitys kaukaisen tuttavan kanssa perustuu Facebookissa nähtyihin päivityksiin, ja kadulla törmätessä keskusteluun lähdetään tältä pohjalta. Vastaavasti Facebook-päivityksen nähnyt sukulainen saattaa soittaa ja ilmaista närkästyksensä, koska hänelle ei kerrottu perheutista suoraan, vaan hän luki uutisen muiden ihmisten tavoin Facebookista.

Profiilityö tulee näkyväksi yksilön kokemuksena ja toimintana. Esimerkiksi päivitysten jakaminen ja sen miettiminen, mitä voi jakaa ja mitä ei, ovat profiilityötä. Erityisesti huomioitavaa on se, että jakamatta jättäminen tai niin sanottu passiivinen käyttö on myös profiilityötä. Kun profiilityön määrä kasvaa liian isoksi, käyttäjä pyrkii pääsemään tilanteesta eroon esimerkiksi jättämällä palvelun.

Koska identiteettiesityksen ylläpitäminen yhteisöpalvelussa vaatii profiilityötä, on tarpeen kartoittaa myös ne psykologiset ja vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat, joita yksilö yrittää

profilytön avulla välttää. Väitöskirjassani esitän neljä yhteisöpalvelujen asettamaa uhkaa yksilön identiteetille. Ensimmäinen uhka on se, että käyttäjäprofiilit tutkimissani yhteisöpalveluissa eivät tue identiteetin kehitystä. Kauas ulottuvat profiilihistoriat kuormittavat käyttäjiä, joiden identiteetti on aktiivisen kehityksen vaiheessa kuten esimerkiksi teini-ikäisillä. Toinen konkreettinen uhka on päällekkäisten yleisöjen aiheuttama identiteettikonflikti. Päällekkäiset yleisöt ovat haasteellisia erityisesti silloin, kun esitykselle ei näy loppua. Monille esimerkiksi työ- ja vapaa-ajanidentiteetin yhdistäminen samaan profiiliin tuntuu mahdottomalta.

Kolmas identiteettiä uhkaava tekijä on identiteettiesityksen pitkittyneisyys. Koska identiteettiesitys on yhteisöpalvelussa aina käynnissä, se tuottaa yksilölle suuria paineita säilyttää identiteetin koherenttius eli kokemus siitä, että toimii niin kuin itsellä on tapana toimia erilaisissa tilanteissa. Ihmisen identiteetti kehittyy läpi elämän, ja kun tämä kehitys tulee näkyväksi käyttäjäprofiilissa, saattaa se olla ristiriidassa yksilön oman käsityksen kanssa. Neljäs identiteettiin kohdistuva uhka on yksilön subjektiivisen aitouden kokemuksen kärsiminen. Yksilön voi olla vaikea erottaa toimintansa sisäisen ja ulkoisen motivaation muuttumista. Lisäksi oman toiminnan muuttuminen ulkoisen motivaation piiriin

voi synnyttää kognitiivisen dissonanssin. Tästä esimerkkinä musiikkisoittimen päälle jättäminen silloin, kun ei itse ole kuuntelemassa – vain jotta profiilin kuuntelutilastot näyttäisivät toisten silmään hyviltä.

Väitöskirjatutkimuksen perusteella esitän johdopäätöksenä, että yhteisöpalvelujen käyttäjät tekevät profilytötä, jotta neljä edellä mainittua uhkaa pysyisivät hallittavissa. Profilytön sosiaalipsykologinen tarkoitus on aikaan ja paikkaan sitoutumatta suojella ja tuottaa identiteettiesityksen aitoutta kaikille vuorovaikutuskumppaneille, joilla on pääsy yksilön käyttäjäprofiiliin.

Sosiaalisen median yhteisöpalvelujen kentässä käydään kovaa taistelua siitä, kuka houkuttelee eniten aktiivisia käyttäjiä. Profilytötä tehdään niin paljon kuin pystytään, mutta silloin, kun profilytön määrä käy ylivoimaiseksi, yksilön täytyy keksiä vaihtoehtoisia ratkaisuja. Somejulkaisissa Essenia O'Neillin tapauksessa O'Neill päätyi sulkemaan Instagram-tilinsä. Tulevaisuuden yhteisöpalvelujen menestyksen avain on optimointi, jolla käyttäjien kokeman profilytön määrä voidaan minimoida. Väitöskirjatutkimukseeni perustuen huomautan, että tämä ei ole ainoastaan teknologian menestyksen kannalta toivottava suunnittelun lähtökohta, vaan pikemmin ihmisten arkielämän moninaisten identiteettiesityksien helpottamiseen liittyvä toivottava kehityssuunta.

Lähteet

- Davis, J. L. (2014). Triangulating the self: Identity processes in a connected era. *Symbolic Interaction*, 37(4), 500–523.
- Ellison, N. B. & Boyd, D. (2013). *Sociality through social network sites*. Oxford: Oxford University Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Garden City, NY: Doubleday.
- Marwick, A. E. & Boyd, D. (2011). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience. *New Media & Society*, 13(1), 114–133.
- Smith, J., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. London: Sage.
- Stern, S. (2008). Producing sites, exploring identities: Youth online authorship. Teoksessa D. Buckingham (toim.), *Youth, identity and digital media* (s. 95–118). Cambridge: MIT Press.

Suvi Uskin väitöskirja ”Profile work for authenticity: Self-presentation in social network services” tarkastettiin 5.12.2015 Helsingin yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi Patrick Williams (Nanyang Technological University) ja kustoksena Niklas Ravaja (Helsingin yliopisto).